

S. Yizhar

Het verhaal van Chirbet Chiz'a

Een lied van leegte

Roman

Vertaald uit het Hebreeuws
door Ruben Verhasselt

Met een nawoord van Nathan Thrall
vertaald uit het Engels
door Ineke van den Elskamp

Cossee
Amsterdam

I

Ja, het is allemaal lang geleden gebeurd, maar het heeft me nooit meer losgelaten. Ik wilde het verdrinken in de drukte der dagen, het belang ervan bagatelliseren en het afvlakken in de stroom der dingen, en soms lukte het me zowaar te komen tot een nuchter schouderophalen en de slotsom dat de hele kwestie welbeschouwd niet zo verschrikkelijk was geweest en prees ik mezelf gelukkig met mijn geduld, dat zoals bekend de broeder van de ware wijsheid is. Maar af en toe schudde ik mezelf weer wakker en verbaasde me erover hoe gemakkelijk het was te zwichten voor de verleiding, zich met open ogen op een dwaalspoor te laten brengen, zich spontaan te voegen bij die grote, algemene kudde van leugenaars – gemaakt van onwetendheid, handige onverschilligheid en platweg schaamteloze zelfzucht – en een enkelvoudige grote waarheid te verruilen voor een pedant schouderophalen van een oude zondaar met eelt op zijn ziel. Ik zag in dat ik niet langer kon wikken en wegen, en hoewel ik nog niet had besloten waar de uitweg was, leek het mij in elk geval beter dat ik in plaats van te zwijgen van wal zou steken en het verhaal zou vertellen.

Ik zou me kunnen houden aan de volgorde. Beginnen op een goede dag, een heldere winterdag, en precies het vertrek en de tocht beschrijven, toen de zandpaden, nog doorweekt van de regen van de voorgaande dagen, en

rond de boomgaarden de bruine, vochtige cactushagen, aan de voeten waarvan als vanouds dichte, natte, groene drommen brandnetels likten, allengs veranderden in de middag, in een mooie, zachte middag, en als gewoonlijk van gedaante verwisselden en ten slotte werden tot de kilte van een verdonkerende schemering, toen alles al achter de rug, gedaan en ten einde gebracht was.

Maar misschien zou ik beter anders kunnen beginnen en meteen melding kunnen maken van het vooraf gestelde doel van die hele dag, van 'operationele order' nummer zo- en zoveel, gegeven op de zo- en zoveelste van de maand, waarin terloops, in de laatste paragraaf, onder de vage kop DIVERSEN, in anderhalve regel werd gezegd dat de taak weliswaar 'vastberaden en stipt' diende te worden uitgevoerd, maar dat hoe dan ook 'uitbarstingen' – zo stond er – en 'onordelijk gedrag' niet mochten worden toegestaan, wat je meteen te verstaan gaf dat die woorden er niet voor niets stonden en dat alles mogelijk was (om niet te zeggen gepland en voorzien). En deze welgemeende slotbepaling kan alleen op haar juiste waarde worden geschat als we eerst terugkeren naar het begin en ook de belangrijke paragraaf INFORMATIE doornemen, die meteen waarschuwde voor een toenemend gevaar van 'infiltranten', 'gewapende cellen' en (met een prachtige uitdrukking) 'op vijandelijke missies uitgezonden personen', evenals de daaropvolgende, nog belangrijkere paragraaf, die uitdrukkelijk sprak van de opdracht 'de bewoners vanaf punt x (zie bijgevoegde kaart) tot aan punt y (zie vernoemde kaart) te verzamelen, hen op de wagens te laden en hen tot voorbij onze linies te transporteren; de stenen huizen op te blazen en de lemen hutten te verbranden; de jongeren en de verdachten gevangen te nemen en het

gebied te “zuiveren” van “vijandige elementen” enzovoort enzovoort – want nu blijkt hoeveel goede, oprechte hoop erin werd gesteld dat de uitvoerders van de opdracht tot al dit ‘verbranden-opblazen-gevangennemen-inladen-afvoeren’ uiterst welgemanierd, beheerst en juist beschaafd te werk zouden gaan bij het verbranden, het opblazen, het gevangennemen, het inladen en het afvoeren, wat mag gelden als een teken van een mentaliteit die heerste, van een goede opvoeding en misschien ook van de Joodse ziel en haar grootsheid.

Zo geschiedde het dat we op een heldere, prachtige wintermorgen met blijde zin vertrokken, gewassen, gevoed en goedgekleed; en zo, in dezelfde luchthartige stemming, stapten we uit op een zekere plek in de buurt van een dorp dat nog niet te zien was, en onze groep werd uitgestuurd om te flankeren, terwijl de anderen deels rugdekking zouden bieden en deels het bewuste dorp zouden binnengaan. Zoals gewoonlijk was niets beter dan deel uitmaken van de flankerende groep. Die bewoog zich dan ook al over onbekend terrein en begaf zich in de schoongewassen werkelijkheid van de velden, de frisse, stralende lucht en de plantages, waarvan sommige waren geploegd (voor de razernij uitbrak) en andere waren overwoekerd door onkruid (sinds de dagen der razernij) – en het was zo prettig door het gladde slijk, de plassen en de verse modder op de paden te ploeteren dat je jeugd – al was die niet zo jeugdig meer – weer fris opbloeide. Zelfs de last van de munitiekist, die in de hand sneed, zou nu kunnen veranderen en gaan lijken op die van niets meer dan gewoon een tas of mand van een groep wandelaars, die op weg waren naar, laten we zeggen, hun werk, of die gingen picknicken, en misschien ook van een kwetterende

zwerm musachtige kinderen. We ploeterden, kletsten en keuvelden met elkaar, maakten grappen en zongen, niet luidruchtig maar luchthartig, en het was duidelijk: wij kregen vandaag niet te maken met oorlog, en als iemand iets te vrezen had, God sta hem bij, maar wij in elk geval niet, wij hadden vandaag een uitje.

Daarna kwamen we bij een heuvel, waar we op onze hurken gingen zitten in de schaduw van een cactushaag, en we waren bereid geweest iets te eten als we niet bijeen waren geroepen door ene Moïsje, de groepscommandant, die ons inlichtte over de situatie, de omgeving en de taak. En uit zijn woorden bleek dat de weinige huizen aan de voet van een andere heuvel een zeker Chirbet Chiz'a vormden en dat alle omliggende plantages en velden bij dit dorp hoorden, dat bijna net zo bekendstond om zijn vele water, zijn goede grond en zijn rijke oogsten als om zijn inwoners, die naar verluidde slechte lieden waren, de vijand hielpen en bereid waren tot ieder kwaad zodra zich de gelegenheid ertoe aandiende; mochten ze bijvoorbeeld Joden op hun pad tegenkomen, dan kon je ervan op aan dat ze die op brute wijze zouden afmaken – dat soort lieden waren het en zo was hun aard. En toen we onze ogen nog eens goed lieten gaan over de weinige huizen aan de voet van die lage heuvel, waarvan we werden gescheiden door de plantages, de onderhouden tuinen en de her en der aangelegde waterputten, zagen we dat dat hele Chirbet Chiz'a geen enkel probleem vormde en er verder echt helemaal geen woorden aan hoefden te worden vuilgemaakt. Daarentegen stonden er bomen, zo te zien sycomoren, waarvan sommige van zo'n eerbiedwaardige leeftijd en zo onverstoorbaar kalm waren dat ze bijna niets plantaardigs meer hadden, maar deel leken uit te maken van de grote

onbezielde natuur. En daarna kwam iemand terug met sinaasappels en aten we sinaasappels.

Toen zetten we ons in beweging, daalden af door slijmerige, grijze ploegvoren, die ze niet meer hadden kunnen inzaaien, duwden een grote houten poort in een lemen muur open en liepen over een smal pad, omzoomd door cactushagen en bekleed met keutels en koel mos, waar dovenetels, duivenkervel en andere malse, bloemloze planten zich hadden opgekruld in een overvloed die bezweek onder de last van zijn vochtig-grauwige gewicht en zich hadden verscholen in de verborgenheid van de haag, en daarna beklommen we de volgende heuvel. Nu lag het dorp open en bloot voor ons. We namen posities in, stelden de mitrailleur op en waren klaar om te beginnen. En nadat de jongen die over zijn apparatuur gebogen lag te luisteren en op plechtige toon in de hoorn van de radiotelefoon sprak ons had meegedeeld dat er nog tijd was voor het uur u aanbrak, zocht en vond ieder van ons een droge plek om te gaan zitten of zich uit te strekken en op zijn gemak het begin af te wachten.

Niemand weet beter wat wachten is dan soldaten. Altijd en overal zijn soldaten aan het wachten en wachten: wachten in hooggelegen stellingen, wachten op de aanval, wachten voor vertrek, wachten tijdens een wapenschorsing; er is het genadeloos lange wachten, er is het opgewonden, bezorgde wachten en er is ook het verveelde wachten dat alles verteert en verbrandt, zonder vuur en zonder rook, zonder doel en zonder wat dan ook. Je installeert je ergens op een plek, je gaat er liggen en je wacht. En waar hebben we niet gelegen?

Er was een tijd, toen we net waren begonnen de veroverde dorpen binnen te gaan, dat we nog zo kieskeurig

waren dat we liever de hele dag bleven staan of lopen om maar niet te hoeven gaan zitten op de grond van het dorp, die geen akkergrond was, maar een rottende, misselijkmakende laag vuil, waar generaties op gespuugd en gewaterd hadden en hun eigen uitwerpselen en die van hun koeien en kamelen hadden achtergelaten – die stoffige stukjes grond rondom de hutten, vergeven van de stank van het afval van krappe, armoedige menselijke onderkomens. Alles was er vies en iets oppakken was walgelijk – maar al diezelfde middag lagen we allemaal languit op die ziekmakende, bepiste grond, op ons gemak, ons hart tegen alles gehard, nu en dan uitbarstend in gelach dat de ogen vertroebelde.

Ah, de dagen in onze hooggelegen stellingen. We hadden daar een keer een gedrongen jongen met een pokdalig, donker gezicht en schapenwolachtig haar, die de mensen vermaakte met grimassen en bijpassend gekronkel, gekleed in een vies onderhemd, en die voor de duizendste keer deed alsof hij in de radiotelefoon sprak en met schorre stem zijn boodschap herhaalde: ‘Versta je me, schatje, versta je me? Ik ben op de heuvel, ik ben op de heuvel, bij de ruïnes, bij de ruïnes, en ik heb je nodig, ik wacht op je – versta je me, schatje, over!’ Het publiek vatte meteen de bedoeling en barstte uit in een gejuich, dat door de vrees dat er een eind aan zou komen langer aanhield dan gerechtvaardigd was.

Hondenlijken lagen te stinken en niemand maalde erom. Hele dagen in het doodse stof, de muffe verving, het bedrukkende gevaar en het onontkoombare vuil. We lagen te wachten op wat komen zou. Of op wat dan ook. Er was niemand meer zo recht in de leer dat hij zichzelf bespoot tegen de vlooiën. Je zeeg gewoon neer in een beschaduw-

de kuil en ging liggen. En als de zon draaide, wierp je die een verwijtende blik toe en verroerde geen vin – de zon mocht uiteenspatten, jij bleef liggen waar je lag. En als eindelijk een aangenaam zeebriesje opstak en het de gordijnen van stoffige viezigheid, die verzengd en boos in de lucht hingen, een beetje optrok en rimpelde, flakkerde in je binnenste ook goede hoop op, op iets wat ondanks alles bestond. Onmiddellijk loste het trieste gejammer in je op en begon iedereen te denken aan meisjes. Aan iets wat ze als meisjes allemaal hadden en aan iets van een van hen in het bijzonder – maar nog voor de wind zijn vleugels had ingevouwen, hadden troebele stromen met overwelldigende kracht dat weinige goede dooreengewoeld, en ten slotte was er niets meer van over dan een soort drabbi-ge gronderigheid. Meteen ontstond de behoefte wraak te nemen, te breken en kapot te slaan, op zijn minst iets te vertrappen. Dus ranselden ze de kameel die de piepende, lekkende noria aandreef tot hun handen er ruw van werden en schopten ze de oude Arabier die was achtergebleven om het irrigatiewater op te pompen en die er zo op gebrand was zich nuttig te maken en zo bang was dat het dier verloren zou gaan dat hij de halster van de kameel vasthield en urenlang met hem mee draaide, almaar in de rondte, samen met de kameel; ze vuurden tientallen kogels af op een verschrikte hond tot hij neerviel en gingen met iemand een ruzie op leven en dood aan, waarna ze weer vervielen in verveling en nietsdoen, en in saaie, walgelijke maaltijden: happen nemen, wegkauwen en het blikje zo ver mogelijk naar de hel slingeren of trappen, er meer van zulke verwensingen op laten volgen en dan weer wachten tot er iets zou voorvallen, zich onmiddellijk zou aandienen, tot er eens iets zou gebeuren, verdomme!

En als het middag werd, die hier bij ons stoffig was en daar in de verte lonkte met een glazige zinding, zinspelend op dingen die waarschijnlijk niet van deze wereld waren en niet hierheen zouden komen, ziedend van het genot van een zomerdag op het oppervlak van een uitgestrekt geelgrijs land zonder een streepje schaduw, zonder enige toevlucht, en volstrekt tegenovergesteld aan iedere vorm van vochtigheid – als de stoffige middag zo vrijelijk doorkookte, sleepten de uren zich trager en trager voort, droogden uit en eindigden in een troosteloze droefenis, in een soort niets dat zwaar voortkroop en alles plette en effende, tot alles eender werd, vervlakt en onbelangrijk, en een van ons zich niet langer bedwong, opsprong, met een kreet de heuvel afstormde naar iemand bij de put, waar de piepende noria telkens weer een nieuw stroompje uit wrong, terwijl kwaadaardige hoornaars gretig afdoken op elke gevallen druppel, en met groeiende woede bleef schreeuwen: ‘Prik dat kreng in zijn achterste! Laat hem draaien! Dat hij eens wat in beweging komt! Laat dat stuk stront daar eens wat opschieten!’

Zo was voorheen het wachten geweest. Maar die prachtige wintermorgen, op die beplante heuvel, toen alles om ons heen alleen maar groen en gedrenkt was, was het slechts een stop tijdens een schooluitje, wanneer je niets anders hoeft dan vrolijk zijn en de mooie uren genieten en dan naar huis gaan, naar je moeder. We lagen languit op de rug, op de buik of op een zij, onze benen zwaaiden vrijelijk alle kanten op en onze tong roerde zich rustig, kletsend en kauwend, en al wat op onze schouders rustte tijdens de actie was een peulenschil: dat dorp daar, de infiltranten die er zaten en alles wat de duivel er had samengebracht. We hoefden niets, we maakten ons nergens